УДК 343.8

Стеблинська Оксана Степанівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Інституту кримінально-виконавчої служби

Міщенко Поліна Геннадіївна,
слухач магістратури, юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої служби

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНО – ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В статті досліджується питання щодо з'ясування основних принципів і положень міжнародних нормативно-правових актів, які повинні лягти в основу дотримання прав і свобод людини і громадянина працівниками кримінально-виконавчої служби України. Також зазначено, що діяльність правоохоронних органів , а саме працівників кримінально-виконавчої системи не повною мірою відповідає сучасним вимогам щодо забезпечення прав і свобод людини, реалізації на практиці конституційних приписів про права громадян, а також міжнародних стандартів прав людини. Для того щоб діяльність працівників була більш результативною та ефективною, потрібно детально регламентувати її за допомогою аналізу міжнародно-правових актів, в яких закріплена діяльність правоохоронних органів, шляхом імплементації відповідних норм в українське законодавство, переймати міжнародний досвід та застосовувати його на практиці.

Ключові слова: *права людини, свободи людини, забезпечення прав і свобод, органи кримінально-виконавчої системи.*

Постановка проблеми. Після розпаду СРСР народ України, який згідно зі ст. 5 Кокституції України є єдиним джерелом влади в Україні, проголосив на найвищому політичному рівні про свій європейський вибір і, відкривши нову сторінку у своїй історії, докладає зусилля для досягнення цієї мети і побудови демократичної, правової держави [5, с. 21]. У сучасному світі рівень розвитку свободи та демократії у державі визначається не тільки формальним визнанням владою прав та свобод людини, включаючи офіційне приєднання до міжнародно-правових документів, що їх регламентують, але й наявністю діючого, ефективного механізму реалізації прав та свобод, що містить гарантії їх забезпечення і захисту. Реалізація прав і свобод людини неможлива без забезпечення цих прав організаційно-виконавчою діяльністю державних органів, посадових та службових осіб, тому, що діяльність останніх є свідченням реальності свободи особи, необхідним фактором переходу правових можливостей користування благами, закріпленими в конституціях, у практику життєдіяльності кожної людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження забезпечення прав людини і вирішення зазначених питань зробили О. Ф. Андрійко, М. В. Антонович, Є. О. Гіда, О. Б. Горова, С. Г. Грицкевич, М.М. Гуренко, С.Д. Гусарєв, Л. Г. Гусейнов, Н.В. Ілларіонова, Н. І. Карпачова, А.М. Колодій, В. Т. Маляренко,

О.І. Наливайко, О.В. Негодченко, А. Ю. Олійник, В. Ф. Погорілко, Б. М. Пошва, М. П. Рабінович, О. Ф. Фрицький, П. Л. Фріс, С. Шевчук, Ю. С. Шемшученко, В. К. Шкарупа, та ін. Роботи вказаних авторів мають суттєве наукове і практичне значення. Але праці більшості науковців не містять комплексного всеохоплюючого наукового аналізу проблем аналізу міжнародних стандартів забезпечення прав людини як складової діяльності кримінально-виконавчої служби.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування основних принципів і положень міжнародних нормативно-правових актів, які повинні лягти в основу дотримання прав і свобод людини і громадянина працівниками кримінально-виконавчої служби України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запровадження єдиної світової системи захисту прав і свобод людини стало одним із найважливіших завдань створеної після Другої світової війни ООН, одним із засновників якої є Україна. Права і свободи людини – великі завоювання сучасної цивілізації. Тільки проголосивши 24 серпня 1991 р. свою незалежність, Україна стала реальним суб'єктом міжнародного права. Діставши нарешті можливість самостійно визначати напрями побудови своєї державності та пріоритети в політиці, парламент нашої держави задекларував приєднання до загальнолюдських цінностей і загальновизнаних принципів міжнародного права, що дістало відображення у підписанні та ратифікації ряду схвалених Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй міжнародно-правових документів, особливо в галузі прав людини.

Міжнародно-правові акти закріплюють основні стандарти та є еталоном гарантій прав і свобод громадян. Визнання міжнародно-правових актів, ратифікація, і реалізація їх положень у внутрішньодержавному законодавстві є одним з обов'язків, взятих на себе Україною перед міжнародним співтовариством.

У ст. 9 Конституції України вказується, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховної Радою України, є частиною законодавства України. Міжнародні договори не можуть суперечити Конституції України. Вони обов'язкові для виконання всіма юридичними і фізичними особами [2].

Виходячи з свого європейського вибору, Україна започатковує процес змін, поділяючи основні ідеї і принципи Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини та Європейської соціальної хартії, покладаючи в основу свого подальшого розвитку інтереси людини, її прагнення жити і творити в гармонії з своїми цінностями, з суспільством і природою. «Утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина є головним обов'язком держави» [2], – зазначається у ч.2 ст. 3 Конституції України.

Повага до особи, охорона і захист її честі та гідності – обов'язок усіх державних органів, громадських організацій і службових осіб. Цей конституційний обов'язок рівною мірою стосується і діяльності працівників кримінально-виконавчої служби з забезпечення реалізації прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Пріоритет загальнолюдських цінностей є загальновизнаним принципом міжнародного права. Працівники кримінально-виконавчої служби в різних ситуаціях, пов'язаних з попередженням, припиненням та розкриттям злочинів та інших правопорушень, виконання покарань, зобов'язані поважати гідність особи, гуманно до неї ставитись, не допускати будь-яких випадків катувань та ін. [1, с. 311-312].

Діяльність кримінально-виконавчої служби щодо забезпечення прав і свобод людини має певні особливості, зумовлені її повноваженнями. Насамперед слід зазначити,

що діяльність кримінально-виконавчої служби України має бути гуманною, неупередженою і мати чітку узгодженість із законом.

Можемо погодитись з А.Ю. Олійником, що виконання працівниками кримінально-виконавчої служби своїх завдань по забезпеченню реалізації конституційних свобод людини і громадянина відповідно до закону залежить не тільки від високої професійної правосвідомості і правової культури працівника кримінально-виконавчої служби, а ще й від рівня законодавчого, соціального та матеріально-технічного забезпечення її працівників [4, с. 333].

У міжнародно-правових документах стандарти кримінально-виконавчої діяльності визначаються як бажані зразки поведінки кримінально-виконавчої служби України, її взаємовідносин із населенням. Найчастіше такі стандарти, що містяться в різних деклараціях, рекомендаціях, керівних принципах, є лише формальними і не мають обов'язкової сили для держав, оскільки в багатьох випадках впливають на міжнародну і національну кримінально-виконавчу діяльність, підсилюючи договірні положення, або окреслюючи конкретні шляхи імплементації в національне законодавство концептуальних положень, що стосуються здійснення органами кримінально-виконавчої системи покладених на них повноважень.

З огляду на специфіку діяльності працівників кримінально-виконавчої служби і для спрямування її в потрібному напряму 17 грудня 1979 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Кодекс поведінки з підтримання правопорядку, який регламентує правоохоронну діяльність у контексті захисту прав людини, недопущення зловживання владою, використання тортур, заборони актів корупції тощо, тобто встановлює основні вимоги до формування демократичного суспільства [6, с. 207].

Діяльність працівників кримінально-виконавчої служби України має спиратися на міжнародно-правові та європейські стандарти правоохоронної діяльності, здобутки світового співтовариства.

Аналізуючи міжнародно-правові акти, що стосуються діяльності Державної пенітенціарної служби України, а саме підготовки працівників кримінально-виконавчої системи, етичної поведінки, співробітництва в правоохоронній сфері, слід звернути увагу і на вітчизняні законодавчі акти, що регулюють етичну поведінку працівників. У Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу» немає безпосередньої норми, яка б регламентувала етику поведінки працівників кримінально-виконавчої системи, але опосередковано така поведінка закріплюється в окремих статтях закону. Зокрема, етична поведінка працівників виявляється в її завданнях і принципах діяльності. У вищезгаданому законі можна простежити етичну поведінку кримінально-виконавчої служби, яка об'єктивується в забезпеченні особистої безпеки громадян, участі в наданні соціальної та правової допомоги громадянам, виявленні поваги до особи, взаємодії з населенням, громадськими організаціями. Натомість у Законі України «Про державну службу» етиці поведінки державних службовців приділяється значна увага. На це в даному законі відведено окрему норму, що міститься у ст. 5 («Етика поведінки державного службовця»). На відміну від Закону України «Про ДПтС», спектр принципів діяльності державних службовців, передбачених у Законі України «Про державну службу», набагато ширший. Зокрема, відмінними принципами є служіння народу України, пріоритет прав людини і громадянина, професіоналізм, компетентність, ініціативність, чесність, відданість справі, персональна відповідальність за виконання службових обов'язків і дисципліна [7].

Практика правового регулювання діяльності працівників кримінально-виконавчої системи України не використовує термін «стандарти», хоча низка положень Закону України «Про ДПтС України» тією чи іншою мірою відтворює міжнародно-правові стандарти її здійснення. Один із таких стандартів – це застосування сили. Він полягає в реалізації принципу, відповідно до якого застосувати силу можна тільки у випадку крайньої необхідності, причому вона має бути співмірною із законною метою, якої треба досягти. Правовою основою цього стандарту є Кодекс посадових осіб з підтримання правопорядку (ст. 3), Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку [3, с. 5]. Суть стандарту така: якщо працівники кримінально-виконавчої служби застосували силу, то це означає, що інші засоби в тій обстановці виявилися неефективними і без застосування сили неможливо було виконати завдання. У всіх випадках, коли законне застосування сили є неминучим, працівники кримінально-виконавчої служби повинні застосовувати силу пропорційно серйозності порушення; зводити до мінімуму можливість завдання шкоди, нанесення поранень; поважати й зберігати людське життя; гарантувати невідкладну медичну допомогу

Виходячи з міжнародних стандартів юридичного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, головними принципами в діяльності працівників кримінально – виконавчої системи слід вважати законність, недискримінацію, відповідність вимогам демократичного суспільства та гуманність. Працівники не повинні вдаватись до корупційних діянь, а навпаки, мають протидіяти будь-яким діям такого роду та суворо карати за них. Діяльність працівників кримінально-виконавчої систем щодо захисту прав і свобод людини і громадянина є багатоаспектною, результати її залежать не тільки від професіоналізму та самовідданості її працівників, а й від ступеня довіри до них з боку населення, налагодження співпраці з громадськістю.

На жаль, Закон України «Про ДПтС України» не врахував міжнародні стандарти при формулюванні принципів, відповідно до яких здійснюється її діяльність. Вважаємо за доцільне доповнити цей закон новими статтями: «Неупередженість у діяльності працівників кримінально-виконавчої служби», «Розумна достатність в обмеженні прав, свобод і законних інтересів громадян та організацій при виконанні органами кримінально-виконавчої служби покладених на них обов’язків». Слід окреслити деякі напрями діяльності, які слід впроваджувати на сучасному етапі для забезпечення прав людини з боку працівників кримінально-виконавчої служби:

- продовжувати прийняття та впровадження в національне законодавство міжнародно-правових норм, що закріплюють права і свободи людини;
- підвищити якість професійного добору кадрів; проводити підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників кримінально-виконавчої служби, для оволодіння відповідними міжнародно-правовими інструментами та вивчення проблематики, присвяченої дотриманню прав людини на прикладі рішень Європейського суду з прав людини проти України щодо скарг громадян на незаконні дії або бездіяльність працівників кримінально – виконавчої служби, а також рішень стосовно інших держав про порушення прав громадян з боку працівників правоохоронних органів;
- вивчати матеріали інспектувань України Комітетом проти тортур Ради Європи, діяльність Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та виявлені ним факти порушень прав та свобод громадян працівниками кримінально-виконавчої служби, зусилля громадських правозахисних організацій з моніторингу діяльності правоохоронних органів у сфері дотримання прав людини та запобігання тортурам, а також конкретні

випадки зловживань працівниками кримінально-виконавчої системи службовим становищем чи заподіяння катувань, причини та правові наслідки таких порушень;

- нехтування їх законними правами, приниження, фізичне побиття, залякування тощо;
- вдосконалювати компетенцію, форми та методи діяльності працівників кримінально-виконавчої служби у цій галузі;
- розробити та прийняти комплексний кодифікований правовий акт – Кодекс прав і свобод людини, в якому визначити принципи діяльності державних органів, у тому числі й Державної пенітенціарної служби України, щодо забезпечення прав і свобод людини, процедуру їх забезпечення та порядок відновлення;

Робота працівників кримінально-виконавчої служби пов'язана з виявленням та припиненням правопорушень, конфліктів тощо, що потребує кваліфікованості, рішучості та водночас обережності, твердої принциповості, значного фізичного та інтелектуального напруження. Адже будь-які помилки здатні завдати серйозної моральної та матеріальної шкоди суспільству, дотримання ж норм прав людини створює основу формування у працівників кримінально-виконавчої служби впевненості щодо справедливості своєї справи, спонукає їх до вдосконалення своєї майстерності.

Висновки. Діяльність правоохоронних органів, а саме працівників кримінально-виконавчої служби не повною мірою відповідає сучасним вимогам щодо забезпечення прав і свобод людини, реалізації на практиці конституційних приписів про права громадян, а також міжнародних стандартів прав людини. Для того щоб діяльність працівників кримінально-виконавчої служби була більш результативною та ефективною, потрібно детально регламентувати її за допомогою аналізу міжнародно-правових актів, в яких закріплена діяльність правоохоронних органів, шляхом імплементації відповідних норм в українське законодавство, переймати міжнародний досвід та застосовувати його на практиці. Отже, метою запровадження міжнародних стандартів має стати саме закріплення таких форм і напрямів діяльності правоохоронних органів, їх посадових осіб, які забезпечували б функціонування суспільних відносин у різних сферах життєдіяльності на засадах непорушності конституційних прав і свобод людини і громадянина. Такий правовий стандарт взаємовідносин працівників кримінально-виконавчої служби та громадян повинен виходити зі статусу людини як суб'єкта, перед яким міліція відповідальна за свою діяльність. Правильність і перспективність подібного підходу підтверджується, зокрема, практикою світового співтовариства, а саме положеннями міжнародно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Колодій А. М. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні : підручник / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 350 с.
2. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua
3. Негодченко О. В. Основи діяльності органів внутрішніх справ України щодо забезпечення прав і свобод людини : навчальний посібник. / О. В. Негодченко. – Д. : Юрид. акад. МВС, 2005. – 164 с.
4. Олійник А. Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні : монографія. / А. Ю. Олійник. – К. : Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. – 472 с.

5. Пошва Б. В. Міжнародні стандарти захисту прав людини як складова утворення незалежної судової влади в Україні / Б. В. Пошва // Вісник Верховного Суду України. – 2012. – № 10. – С. 20-33.
6. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / відп. ред. Ю. І. Римаренко. – К. : КНТ, 2006. – 740 с.
7. Про державну службу: Закон України від 16 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.

Стеблинская А. С., Мищенко П. Г. Международные стандарты обеспечения прав человека как составляющая деятельности органов уголовно-исполнительной системы Украины

В статье исследуется вопрос по выяснению основных принципов и положений международных нормативно-правовых актов, которые должны лечь в основу соблюдения прав и свобод человека и гражданина работниками уголовно-исполнительной службы Украины. Также отмечено, что деятельность правоохранительных органов, а именно работников уголовно-исполнительной системы не в полной мере отвечает современным требованиям по обеспечению прав и свобод человека, реализации на практике конституционных предписаний о правах граждан, а также международных стандартов прав человека. Для того чтобы деятельность работников была более результативной и эффективной, нужно детально регламентировать ее с помощью анализа международно-правовых актов, в которых закреплена деятельность правоохранительных органов, путем имплементации соответствующих норм в украинское законодательство, перенимать международный опыт и применять его на практике.

Ключевые слова: *права человека, вольности человека, обеспечения прав и вольностей, органы внутренних дел.*

Steblynska O. S., Mishchenko P. G. International standards support human rights as a part of criminal activity-executive of Ukraine

In the article the question to clarify the basic principles and provisions of international legal acts, which should form the basis of respect for the rights and freedoms of man and citizen employees of the penitentiary service of Ukraine. It is also noted that the activities of law enforcement agencies, namely employees of the correctional system does not fully meet modern requirements to ensure human rights and freedoms, implementation in practice of the constitutional provisions on citizens' rights, as well as international human rights standards. In order to ensure that activities of workers was more effective and efficient, it is necessary to regulate in detail by analyzing the international legal instruments, which is fixed law enforcement, through the implementation of relevant norms in the Ukrainian legislation, to adopt the international experience and apply it in practice.

Key words*: human rights, freedoms, the rights and freedoms bodies of the correctional system.*